ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО 07.08.2025 | Кейт Пікетт

Ціна нерівності

Нерівність – це не лише економічна проблема, а й криза в соціальній, медичній та екологічній сферах, яка руйнує майбутнє наших суспільств

П’ятнадцять років тому ми з Річардом Вілкінсоном звернули увагу на шкоду, яку соціально-економічна нерівність заподіює здоров’ю, можливостям і соціальній згуртованості населення. Наступні десять років ми витратили на дослідження того, яким чином нерівність стає причиною виникнення цих проблем, адже соціальні ієрархії спричиняють тривогу через неможливість досягти суспільних очікувань і хронічний стрес. Нерівність не сприяє сумісній праці, а, навпаки, розвиває культуру конкуренції, що призводить до соціальної ізоляції та невпевненості, а це, в свою чергу, тільки збільшує випадки застосування насилля й відчуття психологічної незахищеності. Ми неодноразово переконувалися, що суспільства з вищим рівнем рівності, де розвиток традицій спільного використання та взаємності заохочується, демонструють значно вищий рівень добробуту, ніж ті, що ґрунтуються на надмірному індивідуалізмі, конкуренції та соціальній агресії.

Проблеми з психічним здоров’ям і соціальна ізоляція, збільшення рівня злочинності та погіршення фізичного самопочуття – усе це нерівність, яка руйнує соціальну структуру суспільства. Нерівність руйнує довіру, зменшує соціальну мобільність та підсилює відчуття несправедливості.

Публікуючи висновки, ми сподівалися, що політики й дієвці, які формують політику, побачать переконливі факти, зосередяться на рівності та впровадять політику перерозподілу. Натомість у більшості країн Європи настали часи аскетизму, глобальної пандемії, конфліктів і кризи вартості життя. Замість того щоб стати свідками початку обнадійливої ери прогресивної політики, ми стали свідками тривожного зростання політичного екстремізму, популізму та недовіри до демократичних інститутів. Попри те, що на ці зміни впливає багато факторів, осердям їх є саме нерівність.

Не лише економічна проблема

Минулого року ми знову провели аналіз даних. Із отриманих результатів стало зрозуміло, що нерівність – це не лише економічна проблема, а й криза в соціальній, медичній та екологічній сферах, яка має неабиякі наслідки для майбутнього наших суспільств. Ми виявили також загрозливі зв'язки між соціальною нерівністю та здоров'ям планети, себто завдана довкіллю шкода часто поглиблює соціальні розбіжності, що вже існують. Найбільш вразливі верстви населення – а це люди, які мають найменше ресурсів і політичної влади – несуть на собі найбільший тягар кліматичних змін, забруднення навколишнього середовища та вичерпання ресурсів, попри те, що саме вони найменше сприяють погіршенню стану довкілля. Відомо також, що економічна нерівність впливає на моделі споживання, доступ до чистої питної води, якість повітря та вплив кліматичних ризиків, створюючи замкнене коло несправедливості. Цілком очевидно, що боротьба з нерівністю є не лише моральним обов'язком, як це було завжди, проте й важливим чинником для досягнення справедливого переходу до сталого розвитку, за якого процвітатимуть як населення, так і планета.

Тривожить і те, що зі зростанням нерівності доходів і багатства в суспільствах погіршується соціальна згуртованість та зростає популізм. Економічна нерівність також перетинається з нерівністю за расовою та гендерною ознаками та поглиблює її, посилюючи дискримінацію і маргіналізацію. Високий рівень нерівності руйнує довіру всередині громад і між ними, послаблюючи соціальні зв'язки та зменшуючи довіру до державних інститутів, що перешкоджає ефективному управлінню. Нерівність також зосереджує політичну владу в руках заможних громадян, загрожуючи демократичній цілісності, бо дозволяє елітам протистояти реформам, які могли б сприяти справедливості. Нерівність руйнує нашу демократію.

Соціальні шанси дітей та молоді розділені за економічним статусом та соціальним класом

Розмірковуючи над політикою, необхідною для подолання неминучої екологічної кризи та ризиків ультраправого популізму, не забуваймо про тих, чиї життя зазнають найбільших наслідків, якщо ми не вживемо заходів. Соціальні шанси дітей та молоді значно розділені за економічним статусом та соціальним класом. Нерівність впливає на ранній розвиток дітей, їхнє здоров'я та соціальні навички задовго до початку навчання в школі. У країнах, де питання нерівності стоїть особливо гостро, діти мають

менше соціальних шансів і більше проблем із психічним здоров'ям. За час навчання у школі розбіжності лише поглиблюються, діти з багатших родин мають більший культурний та соціальний капітал, а також привілей отримувати освіту та заможне оточення, що створює цикл нерівноправних переваг і таким чином обмежує соціальну мобільність.

Діти біднішого походження потрапляють у цикл нерівності, що триває багато поколінь. Переважна більшість молодих людей підтримує більш справедливі системи, проте нерівність у різних сферах життя загрожує власне основам суспільства й середовища, в якому зростає молодь. Якщо ми прагнемо, щоб наша молодь досягала успіху, то повинні боротися з нерівністю, яка стримує багатьох із них. Не можна забувати, що коли люди відчувають, що про них забули, з ними поводилися несправедливо, вони розчаровані чи не мають надії на майбутнє, вони стають вразливими до популістських гасел і в своїх проблемах звинувачують меншини, мігрантів або якісь ефемерні еліти.

Ми добре знаємо історію: економічні труднощі та соціальна ізоляція доволі швидко призводять до виникнення авторитарних рухів та екстремізму. Ігнорування соціальних та економічних причин невдоволення також може мати катастрофічні наслідки. Нам добре відомо, що нерівність загрожує людям, планеті, майбутнім поколінням і демократії.

Нове бачення справедливого суспільства

Європейські соціал-демократи повинні очолити боротьбу і недвозначно виступати проти нерівності, запроваджуючи прогресивне оподаткування, розширюючи соціальний захист і сприяючи промоції здорового способу життя. Ми повинні розвивати політичний наратив, який підкреслює необхідність співпраці та спільного процвітання, протидіючи риториці популістів, що породжує ворожнечу.

Для того щоб почати розвивати нове бачення справедливого суспільства, ми можемо зробити багато. Особисто я б надала перевагу двом фундаментальним рішенням проблеми нерівності: податку на багатство та універсальному базовому доходу, безумовним грошовим виплатам, що забезпечило б економічну безпеку, гідність і свободу

вибору всім громадянам. Я б наполягала на створенні нових демократичних інститутів, які враховували б голос громадян і факти при формуванні своєї політики – від громадянських асамблей до бюджетування за участю громадян.

Я запрошую вас до обговорення та дискусії щодо альтернативних шляхів вирішення вказаних проблем, якщо ви не згодні з моїми варіантами. Єдине, про що прошу – це поставити боротьбу з нерівністю в осердя наших політичних програм і діяти таким чином, аби вирішити взаємопов'язані кризи, з якими ми стикаємося – від кліматичних змін до соціального забезпечення, епідемії психічних захворювань та недоліків демократії – і створити потужну й справедливу Європу. Боротьба з нерівністю повинна бути в осерді нашої політичної програми. В іншому випадку ми ризикуємо отримати майбутнє, в якому ультраправі сили дужче зміцнять свої позиції, а суспільство роздиратимуть конфлікти та протистояння.

Ця публікація написана Social Europe у співпраці з IPS Journal

Переклад з англійської Ірини Савюк

Кейт Пікетт

Кейт Пікетт (Kate Pickett) — заступниця директора Центру здоров'я майбутнього та асистентка директора Центру антропоценового біорізноманіття ім. Леверхалма при Йоркському університеті.